

УДК 339.94

УКРАЇНА ТА ЄС: МІЖ СОЦІОКУЛЬТУРНИМ РЕЗОНАНСОМ
ТА ДИСОНАНСОМ

Липов В.В.

Д.е.н., професор, професор кафедри міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Вибір європейського напрямку інтеграційної політики можна вважати вирішальним у визначенні характеру сучасного етапу історії України. Готовність до відстоювання права на європейське майбутнє свого часу надихнула на оптимістичні сподівання щодо можливості більш-менш активної інтеграції до ЄС. Однак реалії чотирьох років, що минули після Революції гідності засвідчують існування суттєвих перепон у досягненні цієї мети. Справа не стільки у зовнішній агресії, скільки у неготовності частини суспільства прийняти соціальні норми, що складають керівні засади життєдіяльності союзу, входження до якого дало поштовх самій революції. До того ж, ЄС, ледве подолавши негативні наслідки кризи 2007 - 2008 рр., зіштовхнувся з новими викликами. Серед них: потоки біженців; суперечлива ситуація в Туреччині, Brexit, бурхливі події в Каталонії.

Мета роботи - дослідити вплив соціокультурних чинників на процеси євроінтеграції України, визначити загрози, що ними породжуються. Історія успіхів і невдач трьох українських революцій за своїм сценарієм нагадує відомий фільм «День бабака». Суспільство знову і знову проходить через періоди спалаху надій та ентузіазму, руйнації закорумпованої системи, перших сумнівів стосовно щирості намірів переможців, зневіри в лідерів. Та чи виключення ми на цьому шляху? Відповідь на це питання можна знайти у П. Сорокіна, свідка бурхливих подій початку ХХ ст. Вчений стверджував, що післяреволюційне відновлення суспільного життя відбувається шляхом повернення до норм

«які не втратили своєї досконалості, які вже знайомі, які за даних умов виявляються найкращими». Закріплене в свідомості членів суспільства «мовчазне знання» про механізми дії прийнятої в суспільстві інституційної системи, що ґрунтується на національній культурі, перетворюється на того багатоголового змія, що не пускає до омріяного світлого майбутнього. Чи є вихід із замкненого кола?

Свою відповідь пропонує Р. Інґлхарт. В центрі уваги - еволюція в процесі модернізації цінностей, які визначають мотивацію господарчої діяльності людини. Вчений виділяє дві їх хвилі. Перша - *перехід від традиційних до секулярних цінностей*. Друга - *від цінностей виживання до цінностей самовираження*. Проблема у тому, що цінності не обираються. Вони формуються в ранньому дитинстві. Виникає часовий розрив між періодом, коли створюються умови їх формування, й моментом, коли носії нових цінностей набувають вагомого значення в суспільному житті (*ефект зміни поколінь*). Для Західної Європи цей момент було позначено бурхливими подіями 60-х років ХХ ст.. Саме тоді сформувалась критична маса європейської молоді, світоглядні принципи якої ґрунтувалися на цінностях самоактуалізації. Конфлікт цінностей виживання (старші покоління) / самоактуалізація (післявоєнна генерація) полягав у відмінних уявленнях про принципи облаштування життєвого ладу. Це й зумовило розгортання масових протестних молодіжних рухів. Одночасно цей період характеризувався розгортанням процесів деіндустріалізації. Відбулося швидке скорочення частки, ролі та значення в суспільному житті робочого класу як особливої за характером професійної діяльності, найкраще організованої частки найманих працівників. Еволюція ціннісних засад життєдіяльності соціальних груп, що отримали домінування в суспільстві у взаємодії з наслідками процесу деіндустріалізації, зумовила зміни політичної структури. Традиційний політичний розподіл на лівих (наймані працівники) та правих (власники капіталу), в основі якого перерозподіл суспільного продукту, доповнився

новим зрізом - між носіями нових цінностей (зелені) та консерваторами (республіканці). Зросло політичне значення їх протистояння. Побіжно воно перетворилося на інструмент, що відволікає увагу від проблем зростання соціальної нерівності. Адже навіть у розвинених країнах на фоні збільшення частки найманих працівників, що зайняті на низькооплачуваних роботах, відбувається постійне скорочення частки працівників, що традиційно відносилися до середнього класу.

На пострадянському просторі аналогічні процеси почали розгортатися наприкінці 80-х років ХХ ст. Вихід на політичну арену покоління, зорієнтованого на цінності самоактуалізації, на фоні загальної кризи соціалістичної системи прискорив розпад. Трансформаційна криза прискорила процеси деіндустріалізації. Хоч і з певним часовим лагом, але ми лишалися в єдиному тренді розвитку з країнами Європи, були готові за ціннісними орієнтирами вступити в резонанс з країнами Європи. Однак, транзитійна прірва, в якій опинилася економіка внесла суттєві корективи в еволюцію ціннісних засад господарювання. Відносно представників покоління, що входило в життя у 80-х роках і ґрунтувалося на цінностях самоактуалізації, мова йде про *ефект впливу поточної ситуації*. Вони лишалися за своїми цінностями, більш близькими до цінностей, властивих європейцям, зміна економічної ситуації цілком здатна повернути їх до цінностей самоактуалізації. Але для значної частини покоління українців, що народилося за часів незалежності в умовах довготривалої кризи, що охопила всі сторони життя суспільства, цінності виживання виявляються домінуючими. Відповідно, згідно дії *ефекту зміни поколінь* в міру їх включення в активне суспільне життя частка прихильників цих цінностей буде лише зростати. Отже, в перспективі кількох десятиліть за характером цінностей, що домінують в суспільстві, Україна приречена вступати в дисонанс з цінностями, що домінують в європейському суспільстві.